

ORGANISATION OF THE SITUATION IN BULGARIAN LANGUAGE IN MIXED-AGE PRE-SCHOOL GROUPS

Abstract: In The publication “Organisation of the Situation in Bulgarian Language in Mixed-age Pre-school Groups” an analysis has been made of the existing legal framework for the formation of school readiness in this type of groups and a methodical system of the teaching and learning process in Bulgarian language was developed, based on: the integrity and adaptability of educational content in Bulgarian Language according to the actual conditions in the mixed-age groups; the differentiation of educational objectives and tasks in the MAPG; providing a positive environment that supports game interaction.

Author information:

Ivanka Pavlova
PhD
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
✉ ivanka.pavlova@shu.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
educational process, teachers, formation of school training, positive environment, game interaction

Ранният детски опит влияе съществено върху последващото развитие на личността, поради което във възрастта от 3 до 7 години се поставят основите на пълноценното умствено, физическо и личностно развитие. Това е периодът, в който се постигат подходящи равнища на личностна компетентност, на ценностна ориентация и готовност за практическа реализация – необходимата основа на прехода към училищното образование. Предучилищното възпитание и образование е свързано с един от най-сензитивните периоди за децата, този на предучилищната възраст, затова то предполага система от методи, форми и средства за реализиране на съвременното образователно съдържание, като се отчитат особеностите и характерът на педагогическото взаимодействие.

В методически план предучилищното възпитание е адресирано основно към организацията на работа в едновъзрастови групи. В педагогическата практика обаче съществува една друга реалност – тази на разновъзрастовите (смесените) групи. Голяма част от тях са обособени както в детски градини, така и в училища, организирани необходимите условия и среда за обезпечаване на възпитателно-образователния процес. Смесените групи се формират принудително и много рядко са избор на административните ръководства или на педагогическите съвети на образователните заведения. Причините за това са различни. От една страна смесените групи поставят много сериозни, на места непреодолими, предизвикателства пред педагогическите специалисти, заради нестандартните условия на взаимодействието учител-дете. От друга страна, методическата специфика, диференцираното планиране и липсата на дидактически указания за педагогическото взаимодействие в тези групи сериозно затрудняват всички педагогически специалисти.

Независимо от стремително нарастващия брой на разновъзрастовите групи тяхната специфика е отразена бегло и непоследователно в нормативната уредба. Например в Закона за предучилищно и училищното образование (ЗПУО) от 2016 г. и в Наредба №5 за предучилищното образование се споменава епизодично възможността и причината за формиране на

разновъзrastови групи. В ЗПУО, чл. 62., ал. 1 се казва: „Предучилищното образование се организира в групи според възрастта на децата“, а в ал. 2 се уточнява, че „Предучилищното образование може да се организира и в разновъзrastови групи“. В Наредба №5, чл. 9, ал. 2 тази постановка на закона е конкретизирана както следва: „При недостатъчен брой за сформирание на отделна група от деца в съответната възrastова група по ал. 1 може да се сформира разновъзrastова група“.

След въвеждане на задължителната предучилищна подготовка за 5-годишните деца (2010 г.) на практика се обособяват два вида разновъзrastови групи, които се определят като:

- *разновъзrastови групи (РГ)* – с деца от 3 до 7-годишна възраст;
- *разновъзrastови подготвителни групи (РПГ)* – с деца от 5 до 7-годишна възраст, подлежащи на задължителна предучилищна подготовка.

Въпросът със структурирането, организацията и взаимодействието в *разновъзrastовите подготвителни групи* е от особена важност, защото от целесъобразното му разрешаване се определя ефективността на цялостния образователен и педагогически напредък при постъпването на децата в училище. Това е мотивът за разглеждане на проблематиката, свързана с настоящата тема, а именно: необходимостта от адекватно организиране на педагогическото взаимодействие при обучение на децата от разновъзrastовите групи, което да е съобразено със спецификата в разновъзrastовите подготвителни групи (РПГ).

Налице е сериозен педагогически и методически проблем, а именно: липсва методическо обезпечаване на организацията на работа в подготвителни групи от смесен тип (с деца от 5 – 6 г. и 6 – 7 г.), които масово се сформираха в някои детски градини и училища в по-малките населени места. Проблемът е още по-актуален на фона на факта, че детските учители в подготвителните групи (с 5 – 6-годишни деца) нямат методически указания как най-оптимално да обезпечат педагогическото взаимодействие в ситуациите по български език. Резултатите от наблюдения, срещи, дискусии и разговори показват, че:

1. Специализираната методическа литература за работа в разновъзrastови групи е недостатъчна или по-точно липсва.

2. Няма методическа система за обезпечаване на педагогическото взаимодействие в педагогическите ситуации по български език, когато се работи в разновъзrastова подготвителна група.

Затова настоящата статия насочва вниманието към възпитание и обучение по образователно направление „Български език и литература“ в предучилищна възраст, съобразено със спецификата на работа в разновъзrastовите подготвителни групи (с деца от 5 – 7 г.). Има се предвид, че съдържателното и организационно-интегрираното педагогическо взаимодействие в РПГ (разновъзrastовите подготвителни групи) може да осигури на децата във вид на игра ненаатрапчиво овладяване на съдържанието (ОНБЕЛ) и да ги подготви за адекватното усвояване на учебното съдържание по български език и литература в училище, като осигури качество на преходния предучилищен подготвителен период.

Обект на разглежданата проблематика е процесът на формиране на готовност на децата за училище по български език в РПГ (с 5 – 7-годишни деца).

Предмет са методическите технологии в педагогическото взаимодействие по български език, съобразени със спецификата на разновъзrastовите групи през задължителния двегодишен подготвителен период за училище.

За организацията на предучилищното образование най-важният нормативен документ, свързан със ЗПУО, е Наредба № 5 от 03.06.2016 г. (Обн. - ДВ, бр. 46 от 17.06.2016 г., в сила от 01.08.2016 г.).[3] В нея се определя държавният образователен стандарт за предучилищното образование; организацията на дейностите в предучилищното образование; изискванията към

прилагането на програмна система и механизмът за взаимодействие между участниците в процеса на предучилищното образование.

Акцентите в тази наредба насочват към:

➤ Осигуреност на среда за учене чрез игра, съобразена с възрастовите особености и гарантираща цялостното развитие на детето, както и възможностите за опазване на физическото и психическото му здраве.

➤ Задължителност на предучилищното образование от учебната година, която е с начало в годината на навършване на 5-годишна възраст от детето. Родителите сами избират вида на организацията на предучилищното образование (чл. 7, ал. 3).

➤ Възможност за сформирание на разновъзрастови групи, в т.ч. и на разновъзрастови подготвителни групи (чл. 9, ал. 2). Това е единственото място в Наредбата, откъдето става ясно, че законодателните документи предлагат вариативност при структуриране на групите, въпреки че липсват насоки за методическото им обслужване.

Нова за предучилищното образование е организацията, която се предлага в чл. 14, ал. 1 на Наредбата: „Предучилищното образование се осъществява при целодневна, полудневна, почасова или самостоятелна организация; ал. 2: „Целодневната и полудневната организация се осъществява в отделни групи в съответствие с чл. 9, ал. 1.” и ал. 3: „Почасовата организация се осъществява за отделно дете в групите за целодневна или полудневна организация, а самостоятелната – за отделно дете извън групите по чл. 9, ал. 1“.

Следващата новост е структурното разпределение на организацията през учебната година (вж. чл. 12, ал. 1) в *учебно* и *неучебно време*. Учебното време е в периода от 15 септември до 31 май на следващата календарна година и се организира в учебни седмици и в учебни дни (чл. 12, ал. 2). Учебният ден от своя страна включва основни и допълнителни форми на педагогическо взаимодействие, както и време за почивка и самостоятелни дейности по избор на детето (чл. 12, ал. 5). В неучебно време (от 1 юни до 14 септември) не се провеждат основни форми на педагогическо взаимодействие.

Методически указания за формите, начините и участниците в педагогическото взаимодействие са направени в Раздел III на Наредба №5. В чл. 21, ал. 1 педагогическото взаимодействие се определя като процес, насочен към постигане на определен очакван резултат, свързан с цялостното развитие на детето, в който основни участници са учителят и детето. При провеждане на педагогическото взаимодействие учителите използват игровата дейност за постигане на компетентностите по чл. 28, ал. 2, като детската градина и училището осигуряват игрова дейност във всички организационни форми на предучилищното образование през учебното и неучебното време.

Според чл. 22, ал. 1 педагогическото взаимодействие в предучилищното образование се организира в *основна* форма и в *допълнителни форми*. Формите са съобразени с прилаганата в детската градина или училището програмна система при зачитане на *потребностите* и *интересите* на децата.

Основна форма на педагогическо взаимодействие е *педагогическата ситуация*, която протича предимно под формата *на игра*. Педагогическите ситуации се организират само в учебно време и осигуряват постигането на предвидените компетентности според ДОС. В Наредбата е уточнено и времетраенето на педагогическите ситуации по възрастови групи (вж. чл. 25). За първа и за втора възрастова група продължителността на една педагогическа ситуация е от 15 до 20 минути (по преценка на учителя), а за трета и четвърта възрастова група – от 20 до 30 минути.

Методическа новост в Наредба № 5 са *допълнителните форми* на взаимодействие, за които са дадени и подробни указания в чл. 26, ал. 1. В тях се разширяват и усъвършенстват отделни компетентности, които допринасят за личностното развитие и за разнообразяване на живота на детето. Допълнителните форми на педагогическо взаимодействие се организират от учителя

извън времето за провеждане на педагогическите ситуации и се организират както в учебно, така и в неучебното време които също се съобразяват с интересите и потребностите на децата.

Тъй като предучилищното образование полага основите за учене през целия живот, като осигурява физическото, познавателното, езиковото, духовно-нравственото, социалното, емоционалното и творческото развитие на децата, то създава условия за цялостно развитие на детската личност и за придобиване на съвкупност от компетентности – знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на детето към училищното образование. Компетентностите са дефинирани като очаквани резултати от възпитанието, обучението и социализацията на децата за всяка възрастова група по образователни направления, както следва: Български език и литература; Математика; Околен свят; Изобразително изкуство; Музика; Конструирание и технологии; Физическа култура.

Постиженията на детето по образователните направления се проследяват от учителите в началото и в края на учебното време и се вписват в дневника на групата. Техен ангажимент е да информират родителите за развитието и индивидуалните постижения на детето.

Следващата новост в ЗПУО и Наредба №5 е изработването на портфолио на учителя и детето в детската градина и в подготвителните групи в училище (вж. чл. 35). Съдържанието на портфолиото се определя с Правилника за дейността на детската градина или на училището, като в края на предучилищното образование то се предава на родителите, за да се осигури взаимодействие между родителите и образователните институции. В Наредбата е уточнено, че в 14-дневен срок преди края на учебното време учителят на съответната подготвителна група установява готовността на детето за училище, като отчита физическото, познавателното, езиковото, социалното и емоционалното му развитие.

Взаимодействието и сътрудничество между участниците в предучилищното образование, което откриваме в Наредба №5, е регламентирано в глава четвърта, чл. 37 – 40: „Предучилищното образование като процес на възпитание, социализация и обучение на децата се осъществява при взаимодействие и сътрудничество с родителите; родителите са участници и партньори в предучилищното образование заедно с децата, учителите, директорите и другите педагогически специалисти; сътрудничеството и взаимодействието между учителите, директорите и другите педагогически специалисти и родителите създават условия за постигане на целите по чл. 5 от Закона за предучилищното и училищното образование, както и за формиране на положително отношение към детската градина и училището и мотивация за учене“. Сътрудничеството и взаимодействието между родителите и детската градина/училището се осъществяват при условия и ред, определени с Правилника за дейността на детската градина или на училището, и се оповестяват чрез:

1. индивидуални срещи в удобно за двете страни време;
2. родителски срещи;
3. присъствие и участие на родителите в процеса на предучилищното образование;
4. други форми за комуникация.

Така се създават условия за активно и отговорно участие на родителите и семейството в активностите на детската градина/училището; уточняват се мерките за взаимодействие между учители, директори, родители и други педагогически специалисти.

В ЗПУО липсва Правилник за прилагането на Закона, който съществуваше по време на ЗНП. Това създава условия за постигане на равновесие между нормативната уредба и творческите решения на участниците в образователния процес – учители, директори, родители. Освен това така се дава сериозен превес на професионализма, творчеството и иновативните подходи в работата на отделните педагогически колективи, като им се предоставя възможност да съставят своя програмна система, насочена конкретно към децата, средата и спецификата на взаимодействия, в която те се намират. Възможността детските градини и подготвителните групи

в училищата сами да формират собствени програмни системи и стратегии с мисия, визия, цели, насоки, средства и т.н. се отбелязва като новост в законодателните нормативни документи и има своето стратегическо значение, предвид специфична среда и професионалната дейност в тези институции. Тъй като не се определят критерии, които да диференцират предишни или настоящи методи на възпитание и обучение, педагогическите екипи имат възможност за индивидуален дизайн и за прилагане на избрани от тях иновативни методи. В тази връзка трябва да се отбележи, че ако липсва правилен професионален подход, прилаганата иновация може да се окаже неподходящо приложена и да доведе до нежелани резултати.

В системата на предучилищното възпитание усвояването на български език е водещо за комплексното развитие на децата, защото владенето на родния език е едно от най-важните условия за подготовката им за училище и за живота. Акцентът се поставя върху социализацията на децата в контекста на формираните навици за речево общуване, правилната устна реч, особеностите на речевото развитие и пр. За целта се използват специфични форми, методи и средства за усвояване на книжовния български език, организирани с подходящи дидактични технологии в игрови условия.

Съвременното предучилищното образование се основава на добре познати класически методи на обучение (Ф. Фрьобел, М. Монтесори, А. Никитин, Г. Доман-А. Манченко, В. Зайцев, Х. Алтшулер, В. Логинова и др.). Едновременно с това се отчита спецификата на езика като *система от словесни знаци* (звукове, срички, думи, изречения, текст) и като реч, т.е. вниманието е съсредоточено върху използването на езика за нуждите на комуникацията. За да бъде успешно овладяването на БЕ, съдържанието в образователно направление БЕЛ разчита на интеграционните връзки с всички образователни направления в ДГ, но при съхраняване на спецификата им като център на личния детски опит. Така се предоставя възможност на учителя да проявява творчество в процеса на педагогическото взаимодействие, да създава сигурност в общуването, в опознаване на езика и в развитието на устната реч. Важно е учителите да подпомагат на децата при овладяване на значението на думите, като ползват всички създали се ситуации в останалите образователни направления, за да стимулират развитието и обогатяването на устната реч, както и на граматически правилния изказ и на езиковата култура. И всичко това – организирано чрез игри във всички възрастови групи. Особено място в този процес заемат (подготвителните) 3. и 4. група, защото тогава образователният процес е по-целенасочено ориентиран към цялостното личностно и речево развитие на децата. Има се предвид, че практическото овладяване на българския език изисква¹:

- осигуряване на достатъчен лексикален запас за общуване;
- начална ориентация във фонемната, морфологичната и синтактичната страна на българския език;
- овладяване на основни книжовни норми на българския език;
- умения за успешно речево общуване, реализирано чрез различни комуникативни форми при общуването с връстници и възрастни.

Във връзка с това В. Петрова уточнява, че в предучилищния период семантичната, смисловата или т.н. вътрешна страна на речта и звучащата – външна страна на речта имат своите допирни точки, но имат и обособени специфики и закономерности, т.е. съществува единство, но не и хомогенност [6]

---

¹ Проблемите, свързани с овладяването на БЕ в ДГ се разработват от редица български учени: Е. Петрова, Ф. Даскалова, Б. Ангелов, В. Петрова, Ст. Здравкова и др.

Детето трябва внимателно да бъде насочвано така, че външната страна на речта му да се развива от думата към обединяването с други думи, от фразата към простото и сложното изречение. Така, като се упражнява, то ще осмисля и обединява частите в едно цяло, а вътрешната страна на речта ще съсредоточава вниманието му към контекста и значението на изказа. Необходима е намесата на учителя, за да пояснява на децата, че в този процес се прилагат определени граматични правила и че думите не могат случайно да се свързват помежду си. Например: *и, сняг, покрити, в, храсти, има, дървета, със, борове, гората* трябва да се подреждат и конструират в определен (семантичен) модел, който изразява семантични отношения: „*В гората има дървета, борове и храсти покрити със сняг*“. Посоченият пример показва, че предметната действителност е пряко свързана с речта на децата и оказва влияние върху детската активност. Когато липсват езикови конструкции, речевото общуване се затруднява.

За ОНБЕЛ акцентът в ДОС се поставя върху развитието на речта, като възможност на децата да обогатяват своята устна реч, да усвояват значението на думите и да ги прилагат в най-различни ситуации. Дейностите, свързани с развитието на речта, се свързват с определен социален опит, защото това допринася за усъвършенстване способността на детето да разширява представите си за света. Промяната в ДОС (в сравнение с ДОО) се откроява при развитието на речта, тъй като в новите стандарти се отчитат детските възможности. Указания и насоки за постигане на ДОС за предучилищно образование се съдържат и в Наредба № 6 – за езика в системата на предучилищното и училищното образование. Според чл. 18 на тази наредба усвояването на българския книжовен език се изразява в:

1. спазване на книжовноезиковите норми в дейностите по различните образователни направления, както и в заниманията по интереси;
2. овладяване и прилагане на компетентностите, определени с държавния образователен стандарт за предучилищното образование по образователно направление Български език и литература.

За образователно направление „Български език и литература“ **ядрата са шест** на брой, като 4 от тях са говорно-граматически (Свързана реч; Речник; Граматически правилна реч; Звукова култура), а 2 са литературни (Възприемане на литературно произведение; Пресъздаване на литературно произведение). В настоящото дисертационното изследване се разглеждат технологиите за постигане на ДОС в областта на българския език, но в променени условия, когато подготовката за училище на две различни възрасти се осъществява в една педагогическа ситуация, т.е. в условията на разновъзрастова подготвителна група.

Образователното направление БЕЛ цели да се осигури комплексно речевото развитие на детето от предучилищна възраст, като се очаква дейностите да осигурят щастливо детство на всяко дете и изграждане на мотивация и увереност в собствените му възможности. Затова една от основните функции на обучението по това направление е задоволяване на потребността на детето от речева активност, предизвикваща положителни емоции, за да се превърне тя в стимул за изграждане на умения за общуване. Това налага да се осигурят условия за стимулиране на детето към активност в процеса на говорене и слушане, т.е. то да:

- назовава предмети, признаци, действия;
- разбира смисъла на думите и да ги употребява в контекста на изречението;
- конструира различни видове изречения в ежедневната си реч;
- произнася правилно фонемите в българския език;
- проявява култура на речево общуване.

Планирането на дейностите по образователното направление БЕЛ гарантира запознаване с националните ценности и традиции с цел съхраняване и утвърждаване на националната идентичност.

Наблюденията от практическата работа в детските градини показват, че постепенно се формират стереотипи при планирането, подготовката и оформлението на програмните системи, но най-много са нерешените проблеми при организацията на работа в разновъзрастовите групи. В момента липсва типизирана педагогическа технология за проектиране и ръководене на обучителния процес в тези групи, в т.ч. и в разновъзрастовите подготвителни групи. Практическата работа на учителите ще бъде облекчена, ако разполагат с концептуален модел на методическа система на работа в подготвителни разновъзрастови групи, който да е експериментално проверен.

Практиката показва също, че организацията на педагогическия процес в разновъзрастови (в т.ч. и подготвителни) групи се осъществява в няколко варианта.

В *първия вариант* учителят предлага на по-големите деца да извършват определена дейност (например да си разказват нещо или да разглеждат картини), за да може той да подготви по-малките, т.е. да ги запознае с темата, със задачите и с предстоящите дейности, свързани с нея. След това предлага индивидуална работа за по-малките деца, а през това време запознава по-големите с темата и задачите на педагогическата ситуация. Прави впечатление, че за една педагогическа ситуация учителите предлагат различни теми за различните възрасти (за малките една тема, за големите – друга). Това е така, защото учителите използват буквално предложенията на образователни системи, които не са адаптирани към разновъзрастови групи, т.е. темите за трета и четвърта група са различни.

Вторият вариант е аналогичен на първия, но учителят предлага на по-малките деца самостоятелната работа, за да насочи по-големите към темата, задачите и разпределението на дейностите за ситуацията. Когато по-големите започнат работа, учителят запознава по-малките деца с темата и проблематиката, старее се да създаде емоционално-мотивиращи условия и нагласа за провеждане на ситуацията по планираните за подгрупата задачи. След това обобщава ситуацията, прави преценка и заключение на обучаващата част от ситуацията. В изпълнение на този вариант децата са отделени на различни подгрупи без тематична, емоционална и технологична връзка, което води до дистанциране на отделните възрастови групи.

При третия вариант обучението на децата от III гр. (емоционална нагласа, мотивация, ориентиране в темата, съобщаване на заплануваните цели и задачи) се осъществява с програмното съдържание на IV гр. Това противоречи на нормативната документация, тъй като по-малките деца нямат необходимата подготовка да се справят с програмното съдържание за IV група. Подобна организация често провокира напрежение при педагогическото взаимодействие, защото малките се разконцентрират и объркват, в резултат на което губят интерес, отегчават се и не могат да достигнат до очакваните резултати за тяхната възраст.

Ние формирахме и апробирахме нов вариант, който обединява децата от двете възрастови подгрупи чрез *обща тема* на педагогическата ситуация, *обща цели и задачи*, съобразени със спецификата на образователното съдържание за всяка възрастова група.

Предлаганият проект на *нов вариант* се различава от коментираните досега по своята *концепция*. Той предвижда две възможности за обособяване на подгрупи в РППГ – *по възраст и по интереси*, като по своята същност подгрупите имат характер на екипи в една група. Едната възможност осигурява работа в две подгрупи – на малките деца (от 3. група) и на по-големите (от 4. група). Важно е на децата да се внушава, че независимо от различната възраст те са членове на една и съща група. По-големите, за които се предполага, че могат повече, са водещите, затова когато се налага, те помагат на по-малките, тъй като всички работят по една и съща тема. Втората възможност предполага обособяване на повече екипи, които са резултат от самоопределяне на основата на собствена преценка и съобразно интереса към предлаганите дейности в ситуацията. Съображенията са, че някои деца от трета група се чувстват по-подготвени и по-информирани по определена тема в сравнение с част от децата от 4. група. Тогава те влизат в екип с деца от 4.

група. Така екипите могат да включват деца от различни възрасти, като през цялото време те общуват със съзнанието за общност, в която има позитивизъм, добронамереност и взаимопомощ. Без да усещат някакъв образователен натиск или задължителност, те се забавляват и едновременно с това усвояват предвиденото образователно съдържание, като придобиват необходимия практически и интелектуален опит. В рамките на една педагогическа ситуация децата могат да се организират и по двата варианта при участието си в различните игри.

В центъра на работа в РПГ стои играта. Тя е интегрирана в самото обучение, т.е. в хода на игровото взаимодействие, а в условието ѝ се поставят необходимите изисквания, които са свързани с темата и с определено равнище от образователното съдържание. Например, ако на децата се предложи играта „Моят бинокъл”, предлага им се да направят с ръцете си свой личен бинокъл и с него да разглеждат определени картини. След това могат да преминат към другата игра – „Един летен ден”, в която подгрупите правят един общ разказ на тази тема. За да стане разказът по-богат и съдържателен, отборите имат различна задача. Децата от отбор „А”(III гр.), могат да разгледат и разкажат това, което виждат на картините: кого виждат, какво се случва, кой как е облечен, какво прави и т.н. Децата от отбор „Б”(IV гр.) трябва да разгледат картините, да помислят и да кажат кой за какво говори (бабата и внучето), какво е настроението им, какво има около тях, каква според тях е тази баба (мила, добра, грижовна, безстрашна, приятна др.) и внучето (любопитно, плашливо, усмихнато изплашено и др.). В тази връзка структурирането на дейността в смесената подготвителна група е въпрос на професионална компетентност, креативност и методическа комбинативност от страна на учителя, за да може да включи в бъдещия разказ равностойно децата от двата отбора.

Важен момент при планирането е уточняването на продължителността на ситуацията. По норматив времетраенето за двете подготвителни групи (3. и 4.) се определя в диапазона от 20 до 30 минути, но учителят сам преценява колко време му е необходимо за игрово взаимодействие. Като се има предвид, че успоредно се работи с две различни възрасти и понякога те имат проблем с българския език, препоръчително е да се използва по-продължителната педагогическа ситуация. Очаква се тя да не бъде пренаситена с трудни за децата дейности, за да се оставя достатъчно времеви ресурс за по-малките.

Специфично за РПГ е, че цялата група работи по една и съща тема, т.е. считаме, че е недопустимо да има различни теми за отделните възрастови групи, включени в групата (педагогическото общуване се реализира в една група, от което следва, че темата на общуване трябва да е *обща*). Разбира се дейностите, които се адресират към различните подгрупи, ще бъдат различни (съобразени с образователното съдържание на съответната възраст), но трябва да бъдат обединени от общата тема.

Възниква въпросът как да се формулира обща тема за двете възрастови групи? Ако учителят използва ГТР (годишно тематично разпределение) за едновъзрастова група, най-лесно е да обедини ситуации със сходна тематика за двете подгрупи, т.е. темата е една, с обща цел. Диференцирането ще се постигне със задачите, условията на игрите, дейностите и пр., адресирани към различните възрасти. Например при тема за 3. група „Весело лято“, а за 4 гр. – „Лято при баба“, за РПГ темата може да бъде „Незабравимо лято“.

При подбора на темите е важно да се имат предвид интересите на децата и спецификата на образователната среда. Може да се започне с по-глобален поглед към учебната година, с проследяване и отбелязване на важни местни и регионални събития и инициативи за годината, например: празници и национални традиции, географски забележителности, юбилей на детската градина, година на фолклорните приказки, участие в определен проект и т.н.

Следващ етап от тематичното структуриране на ситуацията може да бъде разпределението на учебната година по сезони, месеци, седмици и дни. Подреждането на образователното съдържание в теми по тази хронология създава последователност и е предпоставка за

надграждане на знания, умения и отношения във всички образователни ядра. Знанията, уменията и отношенията, които са резултат от обучението в педагогическата ситуация, следва да се съобразят с ДОС. Затова, когато се определят целите и задачите на ситуациите, трябва да се имат предвид стандартите, за да се планира тяхното изпълнение.

В предложената от нас методическа система е важно целите за разновъзрастовата група да са общи, но като се отчита спецификата на различното образователно съдържание за двете възрасти. Системата от цели предполага това по-ясно да се открие при формулировката на *образователните цели*, които са водещи за темата и групата. Те се реализират не само на базата на конкретен образователен материал, но и съобразно езиковите възможности на децата. Добре е да се осигури на всяко дете усещане за лична принадлежност към дейностите в групата, за да има желание за включване в своя област на дейност. Другата група е на *възпитателните цели*, които се свързват с културата на поведение, с формата на изказа, с отношението към ценностите, с взаимоотношенията и др. Логично е и двата вида цели да бъдат общи за групата.

Спецификата на задачите следва да се съобрази с конкретната структура на разновъзрастовата подготвителна група и да се предвиди такава система на работа, която да е в съответствие с изискванията и стандартите на обучението по български език в подготвителните III и IV възрастова група. Диференцирането според възрастта на децата се откроява при формулировката на задачите – чрез тях ясно трябва да се различат двете възрасти (това се отнася не само за случаите, когато подгрупите са формирани на база възраст, но и когато се работи със смесени екипи, според интересите им). Така при една и съща цел (например образователна) се очаква да има минимум две задачи: една за 3. група и една за 4. група.

Планирането на годишното разпределение е първата стъпка в организацията на възпитателно-образователния процес по български език и литература в ДГ. Следващата стъпка е планиране на самата педагогическа ситуация, в която се отделя специално внимание на игровото взаимодействие. Важно е игрите да са в съответствие с характерните възрастови особености и с езиковите възможности на децата от подгрупите, като не се забравя, че конкретизацията на отделните методични единици зависи до голяма степен както от възрастта, така и от равнището на езиковата подготовка на децата от смесените групи. Целта е образователният процес в смесените подготвителни групи да не се унифицира с този в едновъзрастовите групи.

При наличие на по-специфично съотношение между броя на децата в групата (напр. в едната подгрупа има едно-две деца от съответната възраст) е добре учителят да предвиди възможности за кооперирането и самоорганизирането им. Може да диференцира целите и задачите според възрастта и уменията на децата, подходящи за осъществяване в съчетание с индивидуален подход: към едните с поощрение да помагат на нуждаещите се, а към другите с насърчение да се доверят и да приемат подкрепата на по-големите или по-можещите. Прилагането на подобни подходи много често носят за децата в разновъзрастовите групи градираща емоционалност и мотивираност.

Педагогическата ситуация е част от образователния процес в ДГ и може да се характеризира чрез нейните компоненти: *обучаващ, обучавани, методи, форми и средства*. Тъй като планирането на всяка ситуация е отговорност на *обучаващия (учителя)*, той трябва да организира интересно и атрактивно игрово взаимодействие, като:

- формулира постижими образователни цели за двете възрасти в РПГ, без да забравя, че децата трябва да имат усещане за общност, а не за отделни групи;
- проявява креативност и гъвкавост, за да осигури подходящи условия за различни игрови дейности в РПГ;
- провокира активността на децата и разнообразява образователния процес с интерактивни игрови техники (ИТ);

➤ избира подходящи игри, чрез които ще организира педагогическото взаимодействие в хода на ситуацията;

➤ мотивира децата, но без да превръща мотивацията в еднотипна дейност, а я разнообразява, като естествено я включва в системата от игри, които е предвидил.

Основна функция на *обучаемия (детето)* е ученето, затова личностната мотивация и качествата на децата са твърде важна предпоставка за това. По тази причина при експериментално проведени ситуации се работеше с деца с различна мотивация за посещаване на ДГ, с различен етнически състав, както и с различен опит в процеса на социализация. Всеки един от тях има очаквания от обучението, възпитанието и социализацията – компоненти на процеса. Тези очаквания кореспондират с удовлетвореността, която от своя страна е в основата на постигането на целите. Само мотивираните деца в процеса ще постигнат резултатите, които намират израз в знания, умения и отношения от различни области на компетентност. Когато очакванията са в пропорционална зависимост с удовлетвореността, тогава активността на участниците е голяма и пътят към ефективност е по-лек и успешен.[2]

Всички деца носят особеностите, които възрастта налага: сравнително ниска степен (или липса) на интелектуална и социална зрелост; недостатъчно развито умение за самооценка и самоорганизация (затова в предложената структурата на ситуацията е обособен специален компонент – рефлексия и самооценка на децата). Целта на експеримента беше да се провери как се усвоява планираното съдържание по ОНБЕЛ в условия, максимално доближаващи се до обичайните в детските градини.

При подготовката на отделната ситуация учителят не трябва да забравя каква е спецификата на педагогическото общуване в ДГ, за да подбере подходящите *методи, форми и средства за обучение*. Възможните и ползвани за това методи са : устно изложение, беседа, наблюдение, демонстрация, упражнение, работа в екип. Формите са основна и допълнителна, а използваните средства: подходяща предметно-пространствена среда, мотивиращи цветни карти, рап-песен като сигнал за начало на ситуация по БЕ, артикулационна гимнастика, пръстова гимнастика, игрови персонажи Вики и Ники и др.

Структурирането и реализирането на ситуациите по български език в разновъзрастова подготвителна група зависи от: възможностите на децата, спецификата на учебния процес; държавните образователни стандарти; предвидените в ГТР теми с техните цели и задачи. Като се имат предвид тези специфики, в процеса на експеримента планирането на педагогическите ситуации беше организирано съобразно следната методическа рамка²:

Методическа рамка за педагогическо взаимодействие в РПГ

1. Тема
2. Образователно направление (ОН)
3. Форма на взаимодействие
4. Образователни ядра (ОЯ)
5. Цели
6. Задачи
7. Избор на игри, игрови средства и дидактични материали
8. Интегративни (междупредметни) връзки
9. Структура на ситуацията
  - 9.1. Мотивация за обучение и игра
  - 9.2. Провеждане на игрите и дейностите

---

² Някои от елементите на рамката могат да не се фиксират, напр. ОН, тъй като формулировката на темата подсказва за кое направление става въпрос. В педагогическата практика методическата рамка обикновено се представя чрез план-конспект, който може да е в разгърнат вид, но може да е и много компресиран (да е представен с ключови думи и изрази или с други семиотични знаци – напр. мисловни карти).

9.3. Преценка на учителя

9.4. Рефлексия и самооценка на децата

Незадължителни, но полезни за организацията на педагогическата ситуация, са т.нар. факултативни поддържащи етапи – *предситуационен* и *постситуационен момент*. Те са факултативни, защото не са задължителни за структурата на ситуацията, но учителят не трябва да забравя какви ресурси крият те, за да бъде по-пълноценен възпитателно-образователният процес. И двата етапа могат да се реализират в *допълнителна форма* на педагогическо взаимодействие, която предхожда или следва съответната ситуация.

Провеждане на игрите и дейностите е основният компонент в педагогическата ситуация, защото в игровото взаимодействие (дидактически игри, езикови игри, подвижни игри, спортно-музикални подвижни игри и др.) се осъществяват заплануваните цели и задачи на ситуацията. Учителят следва да организира игрите така, че да осигури възможност децата от различните възрасти да участват с различни дейности в една и съща ситуация. Това изисква:

- време за представяне на условията на играта/дейността за съответната възраст;
- да се организират отборите/екипите, с оглед на състезателния елемент на играта;
- така да се проведе играта така, че в рамките на ситуацията да остане време за оценка и самооценка на децата.

Предложената насоки и методически и рамка успешно могат да се използват за планиране и провеждане на всяка педагогическа ситуация, независимо от образователното направление и от вида на групата (едновъзрастова или разновъзрастова). Те очертават параметрите за реализиране на игровото взаимодействие в педагогическите ситуации, като насочват към съдържанието и формата на това взаимодействие.

Организацията на работа в разновъзрастовите подготвителните групи дава основание за изводи, които показват, че тя е специфичен и сложен процес, който изисква да се формира подходящата среда и мотивация за учене; да се стимулират децата от възрастовите подгрупи към взаимопомощ помежду си; да се насърчава и мотивира детската индивидуалност с оглед на самоконтрола, самоизявата и самооценката, за да се подготвя детето за новата му роля – ролята на ученик. За целта педагогическият процес в разновъзрастовите подготвителни групи следва да осигурява правилно редуване на различни дейности и форми на педагогическо взаимодействие, които да съответстват на възможностите, на потребностите и на интересите на децата от всяка възрастова подгрупа. Това изисква от учителя:

- да е запознат с нормативните изисквания и образователното съдържание за всяка възрастова подгрупа;
- да планира дейността си така, че с една педагогическа ситуация да постига очакваните резултати от ДОС за две различни възрасти;
- да подготвя предварително подходяща предметно-пространствена среда за децата от различните възрасти, за да провокира познавателната им активност, като се съобразява с техния опит, с възможностите и интересите им;
- да отчита някои обективни условия, които оказват влияние върху организацията на дейностите: посещавали ли са децата детска градина; каква е езиковата им подготовка; имат ли необходимата социализация.

Предложената методическа концепция за организиране на възпитателно-образователния процес по български език в РПП изисква да се формира подходящата среда и мотивация за учене; да се стимулират децата от възрастовите подгрупи към взаимопомощ помежду си; да се насърчава и мотивира детската индивидуалност с оглед на самоконтрола, самоизявата и самооценката, за да се подготвя детето за новата му роля – ролята на ученик.

References:

1. Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovanie. (Law on pre-school and school education). Obn. DV, br.79 v sila ot 01.08.2016.
2. Kyurkchiyska, V. Ochakvaniya i udovletvorenost na uchastnishite v obrazovatelniya proshes ot obuchenieto,tom XXIII D, Universitetsko izdatelstvo,Shumen,2019, str.170
3. Naredba-5 za preduchilishnoto obrazovanie ot 03.06.2016. Obn. DV, br.46 ot 17.06.2016 v sila ot 01.08.2016
4. Naredba-6 ot 11.08.2016 za usvoyvane na knrzhoven bg ezik. Obn.DV, br. 67 ot 26.08.2016, v sila ot 01.08.2016
5. Naredba na MON za priobshtavashto obrazovanie. (Ordinance on inclusive education). Obn.DV, br.86/ 27.10.2017 r
6. Petrova 2003: Petrova, V. Rodna rech v detskata gradina. Kniga na uchitelya. Slovo, V. Turnovo, 2003.
7. Petrova 2012: Petrova, V. Razvitie na ustnata rech v preduchilishnata vazrasj. Slovo, V. Tarnovo, 2012.
8. Bruce 1997: Bruce, T. Early Childhood Education. Hodder and Stoughton. 1997.
9. Griebel 2009: Griebel, W./Minsel, B.: Jahrganggruppen in der Kindertageseinrichtung? Bildung, Erziehung, Betreuung von Kindern in Bayern 2009.
10. Liegle 2007: Liegle, L.: Was bringt die erweiterte Altersmischung in Tageseinrichtungen für Kinder? Wunschdenken - Chancen und Risiken - Erfolgsbedingungen. neue praxis, Heft 6, 2007.